

Imperializmus és a szocialista baloldal az új hidegháború idején

Louis Aragon *A bázeli harangok* című regénye szívbemarkoló közvetlenséggel idézi fel azt a pillanatot, amikor a francia és német munkástömegek összefogásával talán még megelőzhető lett volna az első világháború. A katedrális előtt az emelvényen ott szónokoltak a békéről a szocialista pártok vezetői, az utcákon pedig lelkesen hömpölygött a tömeg a munkásmozgalom vörös zászlói alatt. Aztán a vezetők közül Jean Jaurès megölték, másokat félreállítottak, a többiek pedig saját parlamentjeikben megszavazták a hadikölcsönöket és a háborús gépezet megindítását. „Hazafiasságból”, persze, hiszen már évek-évtizedek óta részesei voltak a parlamenti alkuknak, az úgynevezett „mérsékelt és felelős” politizálásnak. A vörös zászlós tömegekből pedig ágyútöltelék lett. A nyugat-európai szocialista-szociáldemokrata pártok történetében ez volt az ősbűn, az a Nagy Árulás, amely száz esztendőre kettészakította a munkásmozgalmat. Szocialista szárnya behódolt az imperializmusba fordult kapitalizmusnak. A kommunisták pedig egy folyamatos küzdelemre szorított rendszer támogatói lettek.

A két világháború között a szocialista pártok – jórészt a kommunisták és a Szovjetunió látványos konkurenciája miatt – igyekeztek visszatérni a dolgozó tömegek érdekeinek képviselőjéhez. Parlamenti és helyenként kormányzati pozícióból belekezdtek annak a jóléti államnak a kiépítésébe, amely Nyugat-Európában a második világháború után időlegesen sikert hozott. Az első világháborús árulás terhét is igyekeztek elfeledtetni azzal, hogy szembe szálltak a kibontakozó hitleri agresszióval, és normális viszonyra törekedtek a Szovjetunióval. Még a kicsinyke és megfélemlített *Magyarországi Szociáldemokrata Párt*ban is axióma volt, hogy a Szovjetunióról „jót vagy semmit”, a szervezett szocialista akkor sem árthat a szovjetnek, ha maga nem rokonszenvez a bolsevizmussal. Doris Lessing angol író egyik regényében leírja, hogy a laktanyában a brit közkatonák

ágya fölött nem a király, hanem „Uncle Joe”, azaz Sztálin fényképe volt kiragasztva. A királyt szolgálták, de abban a reményben, hogy a háborús győzelem után szocializmus lesz Nagy-Britanniában is. 1945-ben így is szavaztak, együtt a nyugat-európai társadalmak jelentős részével.

Ma már kevesen emlékeznek a nevére, de Franklin D. Roosevelt 1941 és 1945 közti alelnöke, Henry A. Wallace komolyan gondolta a Szovjetunióval való háború utáni együttműködést. (És a faji egyenlőséget, az általános betegbiztosítást, a széleskörű államosításokat.) Wallace-t az 1944-es demokrata konvención, jórészt a Szovjetunió iránti rokonszenve miatt a pártelit manipulációi fosztották meg az újrjelöltetéstől. Helyette Harry S. Truman lett az alelnök, és a nagybeteg Roosevelttel halála után az elnök. Így lényegében már 1944 júliusában eldőlt, hogy a II. világháború után az Egyesült Államok élesen szovjetellenes politikát folytat majd, és imperialista főhatalomként a kommunizmus elleni keresztes hadjárat élére áll. Truman a hidegháború levezénylésére kapott mandátumot, és ezt vaskézrel teljesítette is. Az amerikai befolyás alá került nyugat-európai országokban a szocialista-szociáldemokrata pártokat az amerikai megszálló csapatok az erőszak, a propaganda és a Marshall-segély kombinációjával kényszerítették rá a szovjet- és kommunistaellenes politika támogatására. Az önálló francia és brit imperializmus Vietnámban, Algériában és Szueznél megsemmisítő vereséget szenvedett, s innen kezdve az Egyesült Államok vonakodó, illetve túlbuzgó kiszolgálója lett. Cserében kiépíthették a jóléti államot, amely az 1968-as diákkorradalmakig és az olajválságig a naiv lelkekben már-már az „osztálybéke” illúzióját keltette. A Reagan–Thatcher-féle neoliberais (amerikaiul: neokonzervatív) ellenforradalom azután a jóléti társadalommal is leszámolt. Nyomukban a Tony Blair-féle árulók, a szakszervezetek szétverésével, a jóléti rendszerek lebontásával és Irak lerohanásával, már úgy szegődtek az amerikai imperializmus szolgálatába, hogy közben a szocialista pártok legszerényebb szociális agendáját is feladták.

A Szovjetunió összeomlásával aztán az USA látszólag totális győzelmet aratott. Az európai politikában ez azt jelentette, hogy az egykori nyugati és keleti kommunista pártokat szétverték, szociáldemokratizálták, vagy egyfajta gettóba kényszerítették. Az új „balközép” már evidenciaként fogadta el a neoliberais gazdaságpolitikát, fenntartás nélkül támogatta az amerikai külpolitikát és szigorú cenzúrával törölte szótárából az „imperializmus” szót. Az európai öntudat utolsó felvillanása, az iraki háború francia–német bojkottja

sajnos csak egyszeri kivételnek bizonyult az általános Amerika-rajongásban.

Ha el akarunk igazodni mai világunkban, ha érteni akarjuk a nagy stratégiai küzdelmeket és helyezkedéseket, akkor axiómaként kell elfogadnunk, hogy *imperializmus igenis létezik*. E folyóirat olvasói számos kiváló tanulmányból és magától Lenintől ismerik az imperializmus fogalmát. Akik pedig nem olvasnak klasszikusokat, azok a napi hírekből is látják, hogy az USA mint a világ vezető kapitalista hatalma háborúkkal, fegyveres zsarolással, erőszakosan kikényszerített szankciókkal érvényesíti gazdasági érdekeit. Azaz más országok kizsákmányolását, javainak elszívását, a növekvő tőkés vetélytársak visszaszorítását, minden lehetséges politikai és stratégiai alternatíva elpusztítását. Ilyen értelemben az imperializmus mint a kapitalizmus legfelső változata mit sem változott Lenin óta.

Jelentős változást jelent viszont, hogy míg a klasszikus imperialista hatalmak gazdaságilag fejlettebbek és technikailag modernebbek voltak ellenfeleiknél mind 1914-ben, mind 1945-ben, addig mára az Egyesült Államok ilyesfajta előnye megszűnt, vagy szétmállóban van. Az óriásira nőtt amerikai államadósság, a hazai infrastruktúra lezüllése, egyes ágazatokban a technikai-tudományos leépülés és a növekvő társadalmi elégedetlenség permanens válságként jelentkezik. Az amerikai imperializmus így elsősorban a hatalmas katonai potenciállal, a dollár kivételes helyzetével és a szövetségesek zsarolásával tudja érvényesíteni akaratát. A demokraták és a republikánusok imperializmusa csak abban különbözik egymástól, hogy míg az előbbieket a szövetségesek részleges egyenjogúsításával próbálják ellensúlyozni az USA gyengülését, addig az utóbbiak fokozott agresszivitással és hisztériával akarják elfedni a belső válságot.

Az ellenségek kiválasztása is jól tükrözi az Egyesült Államok megváltozott viszonyait. Célpont maradt a katonailag erős ellenfél Oroszország, a gyengének ítélt és egy megszállás után kifoszthatónak tervezett Kuba, Venezuela és néhány más fejlődő ország, a kiszámíthatatlan erejű Irán, és azzá lett a veszélyes vetélytárs, Kína. A Kissinger–Brzezinski-féle stratégia ismerői ez utóbbinak nem örülnek, mert szerintük az USA biztonságára a legnagyobb veszélyt egy orosz–kínai katonai szövetség jelentené. Hiszen a világ legnépesebb és legnagyobb területű nukleáris nagyhatalmának szövetsége olyan háborús túlélési képességre tenne szert, amely szinte bizonyosan meghaladná a Nyugatét. Ennek sajnos Európa is vesztese lenne, amit az Európai Unió akkor tudna megakadályozni, ha azonnal szakítana

ostoba szankciós politikájával, és a kölcsönös megbecsülés alapján, jó partneri együttműködést alakítana ki Oroszországgal. Ehhez, persze, a jelenleginél bátrabb és önállóbb európai vezetőkre lenne szükség.

Természetesen a rossz ügyekhez is szokás szép és humánusnak látszó jelszavakat kitalálni. Így hivatkoztak 1914-ben a hazafiságra, 1945 után a sztálini rendszer kétségbevonhatatlan durvaságára, jelenleg pedig az úgynevezett „liberális demokrácia” védelmére. Ezzel nagyon fontos ponthoz érkeztünk. Az amerikai és szövetségesi imperializmus legsikeresebb fedőszövege a „liberális demokrácia” értékeinek a hangsúlyozása. Akár azon az áron is, hogy egy ártatlan oldalvágás az amerikai elnök vagy más nyugati vezető személyének is kijut. Ez olyan csapda, amelybe a jó szándékú baloldali emberek is könnyen beleesnek. Hiszen ki ne szeretné a sajtószabadságot, a jogállamot, a szabad választásokat, az államhatalom túlkapásai elleni garanciális védelmet? Ezek még akkor is vonzó értékeknek tűnnek, ha a valóságban a média a tőkés monopóliumok kezébe került, a bíróságokon a szegények igazsága ritkán győz, a politikai pártok túlnyomó többsége a tőkés csoportok kijárója, és egyre gyakoribb a megtorlatlan rendőri erőszak. Rossz bizony, de még nem találtak ki jobbat nála, ismételtetik sokan a churchilli áligazságot.

Pedig lenne jobb nála, a *demokratikus szocializmus* rendje, amely komplexen értelmezi az emberi szabadságot, a fenti értékeken túl biztosítva a mások általi gazdasági kizsákmányolástól, az extrém szegénységtől, az anyagi és szellemi kirekesztettségtől való megszabadulást is. De sajnos, a szocialisták többsége sem veszi komolyan ezt az alternatívát. Ehelyett azzal a hiábavaló mutatvánnyal altatja el magát, hogy képzeletében megszabadítja lényegétől, a gazdasági neoliberalizmustól és a tőke szabadságától a liberális demokráciát. Elfogadva azt, hogy az úgynevezett demokratikus Nyugatnak (amibe a magyar politikai elit is belegondolja magát) joga van szankciókkal, propagandaeszközökkel, végső esetben igazi háborúval is megtörni az „illiberális” államokat. Az éppen aktuális célpontot mindig Washington jelöli ki imperialista érdekeinek és szeszélyeinek megfelelően. Így lett az észak-koreai diktátor egy időre agyonünnepelt tárgyalópartner, a demokratikusan választott iráni elnök pedig ösellenség az amerikai diktátumot követők számára is.

Sajnos, még az MSZP-től balra álló, radikális hazai értelmiség köreiben is zavart okoz ennek a kérdésnek a tisztázatlansága. Csúnya viták és szakítások származnak például abból, hogy szabad-e tiltakozni Venezuela tervezett amerikai lerohanása ellen. A nyugati propagan-

da annak a liberális demokráciának a számonkérésével feketíti be a venezuelai szocialista kísérletet, amelyet természetesen sohasem kér számon a legsötétebb, legkegyetlenebb olajdiktatúrákon, ha azok rendesen átutalják a profitot az amerikai és más nyugati multiknak. A venezuelai baloldali kormányzat születése óta élethalálharcot vív a belső és külső ellenséggel, és csak azért tudott idáig hatalmon maradni, mert érdemben javított a szegény tömegek életkörülményein. Nem arról van szó, hogy minden részletben azonosulnunk kellene Nicolás Maduro elnök önvédelmi intézkedéseivel. De az amerikai imperializmus agressziójával szemben tisztességes baloldali embernek szolidaritást kell éreznie azzal az országgal, amely olajkincsének hasznát – talán pazarló módon – egyszerűen szétosztotta a szegények között. Ha Maduro elbukik, a haszon az USA és az őt kiszolgáló helyi burzsoázia kezébe kerül.

Irán esetében a szigorú vallási előírások könnyen elfedik azt a tényt, hogy az ország sok tekintetben szocialista rendszerűnek számít a magas állami tulajdonnal, a széleskörű szociális, oktatási és egészségügyi rendszerrel, a nők nagyfokú iskolázottságával és foglalkoztatottságával. Ha másból nem, a nagyszerű iráni filmekből megérthetjük, hogy ez a nagy múltú nemzet a maga módján akar felzárkózni a huszonegyedik századhoz. Két szomszédját, Irakot és Afganisztánt már pokollá változtatta a „demokrácia helyreállítására” érkező nyugati agresszió. Ezek a beavatkozások amúgy Amerikának is súlyos károkat okoztak, de sajnos, csak a katonáknak és családjáiknak, s nem a politikusoknak és a háborús nyereszkedőknek. Irán lerohanása olyan súlyos emberi katasztrófát okozna, amellyel valódi demokrata sohasem azonosulhat.

Minden jel azt mutatja, hogy az Egyesült Államok valóban hidegháborút indít a Kínai Népköztársaság ellen. A szocialista baloldalt ez különösen nehéz kihívás elé állítja. Az amerikai propaganda erős és jól szervezett, még a hazai ellenzéki média nagy részét is ennek a szolgálatába állították. A Kína-ellenességben benne van a „kulimódra dolgozó sárgák” elleni rasszizmus, a hatalmas lakossági és termelési potenciáltól való félelem, az agyonellenőrzött társadalom rémképe. Ugyanazok a médiumok egyik pillanatban vadkapitalizmusnak, máskor kommunistának nevezik a kínai rendszert, egyszerre szolgálva ki a finom demokraták és az elvakult antikommunisták ízlését. Legalább mi, baloldali szocialisták lássuk meg e propaganda egyetlen célját. Ha nem állítják meg szankciókkal vagy még durvább eszközökkel, akkor Kína gazdaságilag és technikailag hamarosan megelőzi az Egyesült

Államokat. Bár a liberális propaganda szerint az győz, aki jobbat és olcsóbban termel, a „szabad verseny” természetesen üres hazugság, csak az a célja, hogy a szegény országok önként vessék alá magukat a nyugati hatalmak és multik kizsákmányolásának. Mihelyt az Egyesült Államok pozíciói veszélybe kerülnek, a versenyt felváltja a szankciós és háborús fenyegetés.

Sokféle vélemény van arról, még a baloldalon is, hogy merre tart Kína. Szerintem az a legokosabb, ha elfogadjuk azt, amit a kínaiak magukról gondolnak és mondanak. A Kínai Népköztársaságban hivatalosan szocialista piacgazdaság működik. Az európai szocialista modell bukása után a kínai vezetésnek semmilyen külső oka sem lenne ezt deklarálnia, ha nem gondolná komolyan. Az állami és közösségi tulajdon magas aránya, a magántőke és főleg a külföldi befektetések feletti szigorú kontroll, a szegénység sikeres felszámolása hitelessé is teszi ezt a definíciót. Szocialista piacgazdaság valójában sohasem működött az európai szocialista országokban, legfeljebb próbálkoztunk vele, így nevetséges lenne, ha mi akarnánk megmondani a kínaiaknak, hogyan nevezzék vagy ne nevezzék a rendszerüket. Kína ma nemcsak a világ legsikeresebb ipari-technikai műhelye, hanem egy új társadalmi kísérlet terepe is. Nem biztos, hogy minden részlete nekünk való, de hát a profitot istenítő amerikai társadalom legalább olyan távol áll tőlünk. A kínai kereskedelmi és befektetési dömpingre munkahelyeink védelmében, az EU-nak valóban válaszolnia kellene, de nem az agresszív amerikai, hanem a szuverén európai érdekek alapján. Összességében annyi elvárható tőlünk, európai szocialistáktól, hogy ha már hagytuk elbukni a mi szocializmusunkat, reménykedjünk abban, hogy a kínaiak a saját karaktereikkel sikeresebbek lesznek a saját szocialista rendszerük felépítésében. Ettől még rokonszenvezhetünk a hongkongi diákokkal az autonómia megvédéséért folytatott békés mozgalmukban, de saját céljaik szempontjából is kontraproduktív, ha kínai zászlókat égetnek és amerikaiakat lobogtatnak.

Oroszország körül is kemény viták folynak az európai és hazai szocialista baloldalon. A liberális demokrácia mantráját elsősorban a putyini rendszerrel kapcsolatban szokás emlegetni. A mai Orosz Föderáció kapitalista ország, amelyben az állam sokat tesz a szegénység mérsékléséért és a jó irányú biopolitikai folyamatokért (születés, élettartam, egészséges életmód). Az etnikai kisebbségek nyelvhasználati joga például sokkal demokratikusabb, mint Ukrajnában vagy az EU-tag balti köztársaságokban. Általánosságban elmondható, hogy az orosz nép relatíve soha nem élt olyan jól és soha nem volt kevésbé

fenyegetve az állami és/vagy bűnözői erőszaktól, mint a putyini két évtizedben. A társadalom, az infrastruktúra, a hatalmas vidéki térségek modernizációja viszont nehézkesen halad előre. A nyugati kritikák elsősorban a valódi ellenzék hiányát, elnyomását szokták emlegetni. Pedig a kormánynak van potenciálisan erős ellenzéke, de ezt elsősorban a reakciós pravoszláv egyház, valamint a „vörösbarna”, egyszerre cári és sztálini nosztalgiákat ápoló nacionalisták alkotják. A velük és a kormánnyal is nehéz küzdelmet folytató orosz szocialisták és nem sztálinista kommunisták sokkal több figyelmet és rokonszenvet érdemelnének tőlünk. De az első kérdésünk ne az legyen, hogy mit tesznek Putyin azonnali megbuktatásáért, hanem az, hogy miként képzelik a demokratikus szocializmus majdani oroszországi győzelmét.

Nagy változások várnak ránk a következő években. Komoly gazdasági válság fenyeget, veszélyes vírusok csaphatnak le ránk újra, a klímaváltozás tempója rohamosan nő, új hidegháború érlelődik, és valódi háborúk is kitörhetnek. Erőnk mérsékelt, befolyásunk korlátos. De száz év keserű tapasztalataival a hátunk mögött, ne legyünk még egyszer balekjai az imperializmusnak. A szépen hangzó jelszavak ellenére sohase támogassuk az imperialista főhatalom agresszióját szuverén, ráadásul az Egyesült Államoknál szociálisabb rendszerekkel szemben.